

A TRANZLÁCIÓS PSZICHOLÓGIA MAGYARORSZÁGI FEJLŐDÉSE ÉS LEGFONTOSABB ESEMÉNYEI

KOVÁCS ILONA

Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Pszichológiai Kutatólaboratórium, Budapest, Magyarország

E-mail: kovacs.ilona@btk.ppke.hu

Beérkezett: 2021. november 3. – *Elfogadva:* 2021. december 9.

A translációs tudomány a laboratóriumi megfigyelések lefordítását jelenti a gyakorlati területekre. A kutatás és az élet között akkor valósul meg a kapcsolat, ha erre szándékosan törekszenek a tudományág művelői. Magyarországon, csakúgy, mint a nemzetközi gyakorlatban, ez a szándék elsősorban az orvosi területeken jelent meg expliciten, a translációs megközelítést nevükben is hordozó intézményekben. Cikkünkben az orvosi gyakorlattal párhuzamosan kialakuló, kísérleti és klinikai pszichológiai alapokra épülő translációs törekvéseket mutatjuk be.

Kulcsszavak: *alapkutatás, alkalmazott pszichológia, transláció*

A TRANZLÁCIÓS TUDOMÁNY KIALAKULÁSA

A translációs tudomány általánosságban véve a laboratóriumi megfigyelések lefordítását jelenti a gyakorlati területekre, azaz a tudományos alapkutatási eredmények újragondolását pl. a klinikai, oktatási vagy társadalmi hasznosulás érdekében. A valós életben felmerülő társadalmi, egészségügyi vagy jóléti problémák új megoldásokat igényelnek, és folyamatosan új alapkutatási témákat vetnek fel. A pszichológia alapkutatási témái, eredményei és módszerei a fokozottan specializálttá váló területeken ugyanakkor egyre távolabb kerülnek a gyakorlati alkalmazásoktól. A kutatás és az élet között akkor valósul meg a kapcsolat, ha erre szándékosan törekszenek a tudományág művelői, és pontosan emiatt van nagy jelentősége az elmúlt évtized során megjelenő translációs pszichológiai irányoknak.

Az emberrel foglalkozó tudományok közvetlen alkalmazásának igénye az orvostudományok terén fogalmazódott meg eddig a legvilágosabban. Az 1960-as években az Egyesült Államokban ismerték fel először, hogy már a képzés során érdemes a medikusokat a kísérleti tudományokra is felkészíteni. 2000-ben ez a mozgalom kiegészült egy kifejezetten translációs oktatási programmal. Az elmúlt másfél évtizedben világszerte jöttek létre ilyen jellegű képzések. A translációs klinikai kutatás lassan bontakozni kezd, és egy olyan orvostudományi területté válik, amely nem csupán specializált szakembereket képez, hanem olyan *felhasználásorientált tudósokat és tudományorientált gyakorlati szakembereket*, akik képesek a tudományos laboratóriumtól a betegig eljuttatni a tudományos felfedezéseket; és fordítva, a betegek megoldandó problémáit bevinni a tudományos laboratóriumba. Bár az út a translációs tudományhoz egyértelműen a képzés korszerűsítésén keresztül vezet, Kelet-Európában az ilyen jellegű változások lassúak. Jelenleg egyedül a Semmelweis Egyetem rendelkezik olyan képzéssel, az Elméleti és Transzlációs Orvostudományok Doktori Iskolával, amely már a nevében is szerepelteti a translációt.

A TRANZLÁCIÓS TUDOMÁNY HAZÁNKBAN

Hazánkban, elsőként intézményesítve a területet, 2016-ban jött létre a Transzlációs Medicina Központ a Pécsi Tudományegyetemen. A PTE Transzlációs Idegtudományi Kutatócsoportja pedig már 2008 óta azon dolgozik Hernádi István vezetésével, hogy különböző humán neurokognitív betegségek állatmodelljeit fejlessze ki a gyógyítás érdekében. Hasonló céllal jött létre 2018-ban az ELKH Kísérleti Orvostudományi Kutatóintézetben a Transzlációs Magatartás Idegtudomány csoport Mikics Éva vezetésével. Bár többnyire orvostudományi háttérrel, de a pszichológia határterületein dolgozik mindkét kitűnő csoport.

A translációs megközelítés a pszichológia számára legalább olyan fontos, mint az orvostudományok számára. A ma uralkodó kutatásirányult kognitív iskola nem kapcsolódik szorosan az alkalmazott területekhez. Az alkalmazott pszichológiai területek pedig egyre inkább elvesztik az alaptudománnyal való kapcsolatukat, és sokkal inkább mono-, mint interdiszciplinárisak. A modern társadalom által generált problémák

megoldásához azonban jellemzően több szakterület kombinációjára lenne szükség, az alap- és alkalmazott kutatások folyamatos párbeszédét hangsúlyozva.

A humán pszichofizika és neurofiziológia eszközeit translációs céllal használó Pszichológiai Kutatólaboratórium (PK) 2014-ben jött létre Kovács Ilona vezetésével a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen. A PK jelenlegi kutatásainak előzményeként a skizofrénia idegrendszeri hátterének tudományos feltárását célzó nemzetközi együttműködésben vett részt a csoport (CNTRACS, Gold és mtsai, 2012), melynek keretében alapkutatási módszereket széles körű diagnosztikus vizsgálatokban használható eszközökké alakítottak. A PPKÉ PK eddigi translációs pszichológiai eredményei közül az alvás tanulási zavarokban betöltött szerepének vizsgálata emelendő ki. Az alvás elektrofiziológiai paramétereinek összekapcsolása a genetikai eredetű kognitív zavarokkal élők tanulási teljesítményével (Berencsi, Bódizs, Gombos, László és Kovács, 2017) translációs lehetőségek sorát veti fel. A tanulási nehézségek korai diagnózisán és pontos prognózisán túl akár azok nagyon korai kompenzálása is megvalósulhat az intellektuális képességzavarral és életviteli nehézségekkel küzdő emberek és családjuk életminőségét javítva, egyben csökkentve a mindezekkel kapcsolatos társadalmi terheket. A 2017-ben létrejött MTA–PPKE Serdülőkorai Kutatócsoport, szintén Kovács Ilona vezetésével, a neurotipikus kamaszok agyi és mentális fejlődését meghatározó tényezők felderítésével a nevelés és oktatás területére szeretné lefordítani az alapkutatásból továbbvihető eredményeket (Kovács, Kovács, Utczás, Tróznér, Oláh és Gombos, 2020).

Az ELKH Természettudományi Kutatóközpont Fejlődéstani és Transzlációs Idegtudomány Kutatócsoportja 2018-ban jött létre Bunford Nóra vezetésével, szintén a serdülőkor translációs vizsgálatát célozva. A biológiai-viselkedéses védő- és rizikófaktorok feltérképezésével nem egyszerűen a serdülőkor jobb megértése a céljuk, hanem azt szeretnék feltárni, hogy milyen paraméterek vezetnek az egészséges és sikeres felnőtté váláshoz az iskolai, munkahelyi és társas működést és a szerhasználatot előtérbe helyezve. Ez a munka szintén nemzetközi együttműködésben kezdődött, a figyelemzavaros gyermekek és kamaszok érzelmszabályozási képességeinek felmérésével, és a kezelési módok valódi hatékonyságának vizsgálatával (Evans, Owen és Bunford, 2014; Bunford, Evans és Wymbs, 2015), és jelenleg is a figyelemzavaros serdülők viselkedéses és neurológiai vizsgálatára összpontosul. A csoport céljai között szerepel, hogy a figyelemzavaros serdülők pszichoszociális fejlődését és működését meghatározó tényezők felderítésével a klinikai pszichológia és a pszichiátria területére fordítsa le az alapkutatásból származó eredményeket.

Remélhetőleg a jövőben bővülni fog azoknak a képzéseknek és kutatóhelyeknek a sora, melyek expliciten előtérbe helyezik a kutatás és az élet összekapcsolásának jelentőségét, és ezzel segítik a kutatási eredmények társadalmi hasznosulását.

IRODALOM

- Berencsi, A., Bódizs, R., Gombos, F., László, S., & Kovács, I. (2017). Sigma frequency dependent motor learning in Williams syndrome. *Scientific Reports*, 7, Paper: 16759.
- Bunford, N., Evans, S. W., & Wymbs, F. (2015). ADHD and Emotion Dysregulation Among Children and Adolescents. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 18(3), 185–187.
- Evans, S. W., Owens, J. S., & Bunford, N. (2014). Evidence-Based Psychosocial Treatments for Children and Adolescents with Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 43(4), 527–551.
- Gold, J. M., Barch D. M., Carter, C. S., Dakin, S., Luck, S. J., MacDonald, A. W., et al. (2012). Clinical, Functional and Inter-task Correlations of Measures Developed by the Cognitive Neuroscience Test Reliability and Clinical applications for Schizophrenia Consortium (CNTRaCS). *Schizophrenia Bulletin*, 38(1), 144–152.
- Kovács, I., Kovács, K., Utczás, K., Tróznér, Z., Oláh, G., & Gombos, F. (2020). A teen's IQ: determined by both biological and chronological age. *Personality and Individual Differences*, 157.

FOUNDATION AND DEVELOPMENT OF TRANSLATIONAL PSYCHOLOGY IN HUNGARY

KOVÁCS, ILONA

Translational science involves the translation of laboratory results to the applied fields. Research and real life can only be related in any sense if the scientists are aware of the need to translate their findings. This kind of awareness and the institutionalization of the translational idea has been apparent especially in the medical fields internationally as well as in the Hungarian practice. In this paper, we introduce those translational efforts that are built upon experimental and clinical psychological research and have been developed in parallel to the medical translational practice.

Keywords: *basic science, applied psychology, translation*

A cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje és az esetlegesen végrehajtott módosítások feltüntetésre kerülnek. (SID_1)